

Van nul-optie naar nul-schade

Beheer van het wild zwijn in de praktijk

foto Fabrice Ottburg

Veel natuurbeheerders vinden het prachtig dat een groot zoogdier als het wild zwijn in steeds meer gebieden rondloopt. Maar het levert natuurlijk wel gedoe, discussie en soms ruzies op met de burens vanwege schade die de dieren aan bijvoorbeeld landbouwgewassen kunnen aanbrengen. **Fons Mandigers**, gebiedsmanager bij Natuurmonumenten, heeft de nodige ervaring opgedaan en kan inmiddels goed samenwerken met de betrokken jagers, boeren en bestuurders. “Natuurbeheerders moeten veel kennis hebben over jacht, schadebeheer en het wild zwijn en meebewegen met de boeren die schade ondervinden van het wild zwijn.”

— Geert van Duinhoven (redactie VakbladNBL)

> In Brabant heerst paniek onder de varkensboeren. De zeer besmettelijke Afrikaanse varkenspest is in België opgedoken. En onmiddellijk is de discussie gestart waarom de provincie zich niet aan haar eigen nulstandsbeheer houdt: de interpretatie is immers dat er in Noord-Brabant geen wilde zwijnen zullen rondlopen. In de praktijk blijkt dat niet te handhaven en wordt de populatie in sommige gebieden steeds groter en neemt de verspreiding verder toe.

De landbouw, en dan voornamelijk de intensieve varkenshouderij wijst in dit soort discussies vaak direct naar de natuurorganisaties. Want in natuurterreinen komen immers de meeste dieren voor. Dus moeten natuurbeheerders ook maar zorgen voor voldoende afschot, is de redenering. En ook de provincie zou meer moeten optreden en jagers aansporen om de nulstand te bereiken. Zolang er nog wilde zwijnen rondlopen, wordt er in de visie van veel boeren te weinig beheerd.

Fons Mandigers is gebiedsmanager bij Natuurmonumenten in Noordoost Brabant en Rijk van Nijmegen. Hij zucht een beetje als de Afrikaanse

foto Valentin Panzisch

Varkenspest aan de orde komt. Natuurlijk kan het binnenkort een groot probleem worden voor de sector, maar als natuurbeheerder kan hij daar niet zo veel aan doen. Het is al jaren een zekerheid dat de ziekte een keer in Nederland zal opduiken, de vraag is eerder wanneer. Maar de wilde zwijnen massaal afschieten heeft geen zin en zal ook niet lukken. En bovendien zijn de zwijnen echt niet de oorzaak van de verspreiding van het virus.

Verstand van zaken

Dat neemt allemaal niet weg dat Mandigers zich al jaren inspant om als natuurbeheerder de populatie van de wilde zwijnen in vrije gebieden beheersbaar te houden. Want het is een feit dat het wild zwijn steeds meer voorkomt in Nederland en dat ze schade kunnen aanbrengen aan natuur maar vooral aan landbouwgewassen. Hoe denkt Mandigers als natuurbeheerder een bijdrage te kunnen leveren aan het beheersbaar houden van de schade? "Beheer en schadebestrijding moeten integraal onderdeel zijn van je natuurbeheer. Of het nu gaat om ganzen, reewild, wilde zwijnen of hazen, als natuurbeheerder heb je altijd met beheer en schadebestrijding te maken. Soms in je eigen terreinen, soms in de buurgebieden, soms in allebei. Als grote terreinbeheerder kom je daar

niet onderuit. Dat betekent dat je een serieuze gesprekspartner moet zijn voor alle partijen die op dit werkgebied bezig zijn. En je kunt geen gesprekspartner zijn door alleen maar te zeggen dat jij als organisatie geen jacht toe staat. Dat is niet reëel en ook niet nodig. Jacht, beheer en schadebestrijding zijn complexe onderwerpen waar veel mensen een mening over hebben. Dus moet je er voor zorgen dat je mensen in de organisatie hebt die kennis van de materie hebben. Mensen dus met verstand van zaken en die met jagers, wildbeheereenheden, overheden en andere betrokken partijen kunnen overleggen, mensen die zelf rol hierin kunnen nemen en die zich niet alleen door emoties laten leiden."

"Ik heb de bijzonderheid dat in mijn team toevallig vier mensen zitten bij wie jacht, beheer en schadebestrijding met de paplepel zijn ingegoten. En zelf ben ik het natuurbeheervak binnengekomen via de wereld van de kooikers, jagers, vissers, stropers en griendwerkers. Daar liggen mijn roots en vanuit die ervaring heb ik ook lange tijd voor de kooikers in de examencommissie van de jachtexamens gezeten. Dan krijg je al veel mee. Als je als groen mannetje bij een bijeenkomst van de wildbeheereenheid binnenkomt, word je al snel als een vreemde eend in de bijt gezien. Maar

als dan blijkt dat je verstand van zaken hebt, dan opent dat deuren. Je moet elkaars belangen in beeld krijgen. In onze wereld is er ook heel veel wat ons bindt."

'Nul-schade'

Als voorbeeld noemt Mandigers de aanpak in Noord-Limburg, het gebied van de Mookerheide en St. Jansberg. Het gebied grenst aan het Duitse

Ganzen

De ganzenproblematiek is volgens Fons Mandigers wellicht nog veel complexer dan die van de wilde zwijnen. In Brabant neemt de schade door ganzen jaarlijks toe. Groot verschil is dat de ganzen ook schade teweeg kunnen brengen aan bepaalde natuurtypen die je als natuurbeheerder niet wilt. De schade in de landbouw is er wel, maar van een totaal andere orde dan die door zwijnen. In gebieden waar zich langzaam maar zeker een nieuwe populatie ganzen opbouwt, neemt Natuurmonumenten maatregelen om problemen beheersbaar te houden. Maatregelen, naast afschot, zijn het rapen en behandelen van eieren en/of het plaatsen van kuikenrasters. In gebruikersverklaringen die Natuurmonumenten afgeeft aan jagers, staat vaak vermeld dat de gebruiker ook de bejaagbare ganzen beheert.

Reichswald waar een populatie wilde zwijnen leeft. Die zitten daar in het raster maar er ontsnapt er wel eens eentje. Vrij plotseling kwamen er ook aan de Nederlandse kant heel veel zwijnen voor. Dus zaten er steeds meer boeren met schade en was er een toename van valwild. Mandigers: “En dan wordt er snel naar de terreinbeheerders gekeken: wat gaan ze doen? Wij zouden kunnen antwoorden dat wij niet aan jacht doen omdat het een rustgebied is, maar dat gaat natuurlijk niet werken. Je moet als natuurbeheerder open staan voor een dergelijk gesprek en problematiek. En alleen al het feit dat je mee gaat bewegen, dat je het gesprek aan gaat, en dat je laat zien dat je weet waar je het over hebt en de problematiek serieus neemt, neemt al een hoop koude uit de lucht. Vergelijk het met distels: als er ergens tien staan en je maait er zeven weg, is men al snel tevreden. Maar staan er ergens drie en je doet niets, krijg je gedoe. In dit geval hebben we in Noord-Limburg heel snel contacten gelegd met de wildbeheereenheid Maas & Niers, waar we al lid van waren. Toen het dus een issue werd, zaten we in no time aan tafel en hadden we in no time met z'n allen een aanpak uitgewerkt.”

Groot probleem is echter wel dat het bij wild zwijn heel lastig is om precies te bepalen hoeveel je er wil toestaan. Ze zijn heel beweeglijk en ze hebben een hoge reproductie. “Het wild zwijn zal nooit meer verdwijnen uit Nederland, wat je er

ook aan doet. Zeker niet in ons huidige landschap dat in de zomer verandert in een maislandschap dat uitstekende dekking en voedsel geeft aan het wild zwijn. Wij streven dus niet naar een nulstand maar naar een situatie met een minimale schade. Ook boeren vinden het in de regel niet erg als er wat van die dieren lopen, maar ze willen zo min mogelijk schade. Aan de andere kant proberen wij de boeren er ook van te overtuigen dat de wilde zwijnen niet van natuurbeheerders zijn. De dieren zijn er gewoon en wij willen helpen om de schade te beperken, maar ook de landbouw heeft hierin een verantwoordelijkheid. Het is dus belangrijk om de wederzijdse verwachtingen open met elkaar te bespreken. Want wij beheren wel, maar niet op alles en commando.”

Levenswijze

Maar met goede afspraken en een open houding ben je er nog niet, merkte Mandigers in Noord-Limburg. Want er is volgens hem een chronisch gebrek aan voldoende kennis over het beheer van het wild zwijn. De doorsnee-jager kan een haas of een eend schieten en soms reewild maar de kennis en ervaring over het wild zwijn is in de regel beperkt, weet Mandigers. “Dat moet ontwikkeld worden bij alle partijen: bij ons maar ook bij de jagers en de boeren. Het is een relatief nieuwe soort in Nederland en dus moet een jager zich verdiepen in de levenswijze van de dieren,

hoe de voerplekken er uit moeten zien, de wijze van afschot, echt alles. Bij de meeste wildbeheereenheden is dat de afgelopen vijf jaar opgepakt met cursussen. Maar het vergt nog wel een paar jaar voordat alle jagers voldoende kennis hebben over de dieren maar ook over de ondersteunende apparatuur als warmtebeeld- en restlichtkijker. En daarbij komt dat het schieten van een enkel wild zwijn gemiddeld zo'n 40 tot 80 uur vergt. Om voldoende afschot te realiseren moet je dus voldoende efficiënt kunnen zijn. Ik merk nu al een selectie in het aantal vrijwillige jagers, omdat de jacht op wilde zwijnen vooral heel veel wachten is en dus niet zo aantrekkelijk.”

Voetbalveld of golfbaan

En als de afspraken, de kennis en de jagers er zijn, komt het dan allemaal goed? “Dat is inderdaad wel de ervaring in Noord-Limburg. We hebben, heel belangrijk, een goede coördinator bij de wildbeheereenheid die zaken rondom beheer en schadebestrijding regelt. Ook maken we afspraken waar publiek en de pers terecht kunnen voor vragen. Alles op dit vlak doen we in alle openheid en transparantie maar we hangen het niet aan de grote klok. Het is een ingewikkeld onderwerp en onnodig zaken los maken in de samenleving draagt weinig bij. Van de andere kant valt het sentiment over wilde zwijnen vaak nog wel mee. Reewild ligt een stuk gevoeliger, net als ganzenbe-

foto's Fabrice Ottburg

foto Eline de Jong

heer. Zeker als wilde zwijnen een voetbalveld of golfbaan om hebben gewoeld dan is iedereen er opeens helemaal klaar mee.”

Meestal neemt de schade af als je in de natuurgebieden de zwijnenstand beheert. Je moet vooral goed in de gaten houden of de populatie misschien weer gaat pieken, vertelt Mandigers. “In Noord-Limburg hadden we de situatie na een paar jaar redelijk onder controle, ondanks het feit dat er nog steeds overal zwijnen zitten. Maar de schade is minimaal en er is geen gedoe meer in de landbouw. En er zullen ongetwijfeld schommelingen optreden in de populatie door allerlei invloeden. Zo'n hete zomer die we nu hebben gehad zal overigens nauwelijks effect hebben op de stand van de wilde zwijnen omdat er voldoende voedsel en meestal ook water voor ze is. Een strenge winter met veel sneeuw zal veel meer effect hebben op de populatie dan een droge zomer. In een winter waar het drie weken vriest of een paar dagen 25 graden vriest, zullen veel biggen dood gaan. Maar zolang we dit landbouwsysteem

hebben, zal het wild zwijn niet uit te roeien zijn of ooit een voedseltekort krijgen.”

Vergrootglas

Kan de komst van de Afrikaanse varkenspest dat evenwicht tussen partijen nu verstoren? “Ja en nee. Er is veel afstemming en het beleid is in beweging. Meest lastige is misschien nog wel om ratio en emotie goed van elkaar te scheiden. Vanuit de landbouw wordt soms nog wel eens geroepen: ‘haal het leger er bij, drijf ze op en we schieten ze allemaal neer’. Geen goed idee, want ten eerste: hoe zit het dan met beschaving anno 2018? Ten tweede los je daarmee het probleem niet op en ten derde denk ik dat de maatschappij dat niet toe staat. Wij nemen onze verantwoordelijkheid indien nodig, maar gaan ons beheer dus nu niet zo maar helemaal omgooien omdat de varkens-

pest op de loer ligt. Tegelijkertijd weten we dat ons werk nu weer even onder een vergrootglas ligt. Maar bedenk goed dat verspreiding van de Afrikaanse varkenspest niet veroorzaakt wordt door het wilde zwijn. Het ministerie en de landbouwsector moeten dit toch samen oplossen.” Risico's van verspreiding liggen vooral bij veehouderijen, vrachtverkeer met vee en voedsel. Ook de jacht op het wild zwijn vormt een risicogroep in de verspreiding. Het virus is niet in Nederland of in de grensstreek aangetroffen – noch bij zwijnen, noch bij varkens. Wij vinden dat preventiemaatregelen zich moeten richten op de grootste risicofactor: de mens.” <

redactie@vakbladnl.nl

